

## Gülme Davranışının Yayıldığı Alan ve Gülmenin Politik Anlamda İncelenmesi

**Batuhan Saç – Emircan Saç**

Bu çalışmanın amacı gülme davranışının politik anlamlarını araştırmak ve gülmenin siyasal mücadeledeki önemini sunmaktır. Gülme davranışının politik de olabilme yönü onun eylem boyutunun yalnız yapılmamasıyla ilişkilidir. Gülme eyleminin yalnız yapılmıyor olması nörobilim literatüründe de kalabalık ortamda yalnız olduğumuza oranla otuz kat daha fazla gülmekte olduğumuz yönündeki tespitlerle paraleldir. Gülmenin politik gücü otoriteyi hafife alan haliyle desteklenmektedir.

Politik çevredeki gülme eylemi bizim çalışmamızın savını destekleyen bir mücadele aracı doğurmaktadır. Bu sebeple gülmenin siyaset alanında adımını attığı yer ise politik gülme olarak adlandırılmaktadır. Gülme davranışının siyasallaşmasının ardında genel olarak otoriteyi rahatsız etmesi ve ciddiye almaması vardır. Gülmek baskıcı otorite ile mücadelede en etkili fiziksel şiddet içermeyen eylemlerdendir.

Gülme davranışını incelemek için kelimenin etimolojisine göz atmak bizlere gülme davranışının insanlarda nasıl görüldüğü ile alakalı pek çok bağlantı sağlayacaktır. Adem Aydemir (2014), yaptığı Divânu Lügati't-Türk incelemesinde gülmek kelimesinin ilk kullanımlarının “kül-, gül-” sözcükleri olduğunu belirtiyor. 943 yıl önceki anlamı “yayılmak” olan gülme kelimesinin kökü “kül-” ve “gül-” pek çok düşünürün ifade ettiği “gülme davranışı tek başına yapılmaz” düşüncesiyle paralel görünüyor. Yayılmak ifadesi popüler dilde “bulaşma” kelimesine denk düşmekte ve gülmenin ortamlarda çoğaldığını ifade etmektedir. “Gülme tek başına yapılmaz” ifadesi nörobilim literatüründe de kalabalık ortamda 30 kat daha fazla güldüğümüz sonucuna varan çalışmalarla hemfikirdir. Yani gülme davranışı grupla, cemaatle yapılan bir davranıştır. Şuana kadar ifade ettiğimiz, gülmenin yayılmaya ihtiyacı olması, aynı zamanda gülmenin politik anlamdaki hareketleri nasıl oluşturduğu veya oluşturabileceğinin anahtarını bizlere sunmaktadır. Örneğin, Mustafa Şekip Tunç “sevdiklerimizi meclise güler yüzle kabul eder, yabancı kimseleri de meclisimizden müstehzi gülmekle

kaçirtırız”diyerek gülmenin hem grup içi bağları kuvvetlendirdiğini hem de gülünen kişiye/nesneyeyönelik bir saldırganlık içerme potansiyeli olduğunu ifade eder.

Literatürdeki bilgilerin yanında güldürü ürünü olan mizah dergileri ve onun türevlerinde gülme davranışını nasıl örgütlendiği konusu bir muammadır. Bir karikatüre bakıp gülen insan, etrafında aynı şeye güldüğü insanlar bulmasa da gülmektedir. Peki ya bu durum nasıl açıklanmalıdır? Mamafih, bu olayı gördüğü gibi kabul etmemizmümkün değildir. Benedict Anderson’un Hayali Cemaatler eserinden beri her gün aynı gazeteyi okuyan ve aynı haberleri dinleyen insanların kan bağından daha soyut da olsa “hayali” bir bağla ilişki kurduğunu biliyoruz. Aynı şekilde güldürü ve mizah dergileri de bu “hayali bağ”ı oluşturmaktadır. Adını anmadan politik gülmeden bahsedemeyeceğimiz Markopaşa ise kendi hayali cemaatini oluşturup döneminin en büyük tirajına ulaşmıştı ve iktidarıürkütmeyi başarmıştı. Bizim çalışmamız da oluşan bu “hayali kitle”nin politik alandaki davranışlarını incelemek ve gülme davranışının anlamlarını aramaktadır.

Gülme davranışını inceleyen kurama göre ise gülmek düzeni bozan ve sarsan bir etkiye sahiptir. Örneğin Platon’a göre gülme eyleminin aşırılışması toplumsal bütünlüğü bozar ve bununda ideal toplumun kurulmasında aksaklığa sebep olacağı düşünülür. Umberto Eco da aynı temelleri gördüğündendir ki Gülün Adı’nda gülmeceye karşı bir entrika kuran bir bağnaz keşişi anlatır. Aynı şekilde bir mahkemede gülünmesi, bir sınıfta gülünmesi kurulu düzeni sarsıcı bir şey olarak görülmüştür. Bir başka örnek olarak İsa verilebilir, İsa Ortaçağ boyunca ağırbaşlı ciddi ve mağrur bir yaşam sonunda ebediyette, neşeli kahkahalar vaat ediyordu. Bunun için dinve İsa ciddiyetle ayakta durmalıydı çünküaşırı gülme ciddiyeti bozup kargaşaya yol açabilirdi. Bununla da birliktebirçok açıdan gülmenin bir şekilde yaratılan “kamusal kurguya” karşı sarsıcı bir güç olabileceği anlaşılmaktadır.

Platon’un üstünlük kuramı da bu çalışmanın temel savını desteklemektedir. Üstünlük kuramına giriş yapmadan önce, H. Bergson’un “tüm gülüşleri tek formülden çıkartmak olanaksızdır” görüşünü hatırlatmak her bir kuramın gülme davranışının farklı bir yönünü açıklıyor olması açısından önemlidir. Tıpkı Vantage Point filminde bize bir olayı pek çokkişinin gözünden tekrar tekrar seyrettirdiği gibi

gölme davranışı da birçok kuram tarafından değerdendirilmiştir. Tam manasıyla aynı şey gülme için de geçerlidir. Üstünlük kuramı da gülme için bir boyuttur. Baktığımızda Hobbes, Aristo ve Platon'un kurama öncülük ettiğini görürüz. Platon ve Aristo gibi, Hobbes da gülmenin üstünlük hissini içerdığı ve bir başkasına "yukarıdan bakmakla" ilişkili olduğunu düşünmüştür. Platon'la neredeyse aynı görüşe sahip Aristo ise gülen kişinin dolaylı olarak "aşağılık" olan şeye ilgi göstermiş sayıldığını ifade eder. Hobbes ise bir kavga, bir karşılaşmadan sonra işin içine gülmenin karıştığından bahseder. Daha kısa bir ifadeyle, üç düşünürün de ortak ifadesi gülen kişinin kapıldığı "üstünlük" hissidir(Klein, 2007). Gündelik hayatta da kolayca rastlayabileceğimiz "son gülen olmak" ve "son gülen iyi güler" gibi söylemlerin de bu kuramın halkın diline yansımaları olarak görülebileceğini ifade edebiliriz. Bu halk deyişleri bize açıkça zafer veya üstün gelme çerçevesinde mesajlar vererek, gülme ile zafer kazanma hissi arası bağın belirgin biçimdealtınıçiziyor.

Bir başka kuram ise yanlış alarm kuramıdır.Nörolog Ramachandran'ın kuramı bizlere gülmenin anlamınıtoplayıcı-avcı dönemdeki örneklerinden bahsederek anlatır. Ramachandran'ın yanlış alarm kuramı, kişilerin savaş-kaç tepkilerinden doğan gülme davranışından bahseder. Örneğin toplayıcı-avcı zamanlarda bir hayvanla karşılaşan kişinin gülüşü gelen hayvanın bir tehdit oluşturmadığını, bir sorun olmadığını ifade etmektedir. Bu bağlamda gülmek "burada bir sorun yok, kaynaklarını boşuna harcama" demenin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki gülme tehlike potansiyeli karşısında kişinin verdiği tepkidir. Kişi karşılaştığı durumla ilgili bilgiyi çevresine aktarır ve bu gülüş aktarılan mesaj dolayısıyla toplumsal yaşamı kolaylaştırır. Tehlike potansiyeli ile karşılaşan bireyin verdiği tepki gülme olduğu vakit gülme kişinin çevresini rahatlatan, onlara güven veren bir mesaj içeriğine kavuşur. Gülmenin bu ifadesi kendini politik alanda kişinin ait olduğu verdiği olumlu ve rahatlatıcı mesajlarla gösterir. Bu bağlamda Gezi Parkı'nda duvara yazılan "gaz festivaline hoş geldiniz" gibi yazıların güldürü amacıyla yazıldığı ve kişiye güven verdiği iddia edilebilir. Benzer şekilde siyasi alanda, sokakta, herhangi bir eylemde gülen kişi kendi arkadaşlarına aynı şekilde "sorun yok, ben iyiyim, kaynaklarınızı boşa harcamayın" mesajı veriyordur. Gülmenin bu boyutu kişinin kendi grubu ile iletişimini kuvvetlendirmiş ve mücadele etme kapasitesini arttırmıştır.

Bir insanla birlikte gülüyor olmak demek o insanla aradaki sınırların hafiflemesi yani o insana yakınlaşmak demektir. Gülen insanların aynı şeye gülüyor olması onların tek bir grup oluşturmasının zeminini hazırlayarak kişileri yakınlaştırma imkanını da beraberinde getirir. Gülmek “Ben”lerin “Biz”e dönüştüğü evrensel bir bütünleşme özlemini de imler. Mustafa Şekip Tunç’un ifade ettiği gibi gülmek aynı zamanda hoş gitmeyen kişileri grubun dışında tutma potansiyeline de sahiptir. Gülme davranışı siyaset bilimini de ilgilendiren dost/düşman kutuplaşmasını çağrıştıran bir ayırım oluşur. Örneğin, Musa Kartın R.Tayyip Erdoğan’ı bir kediye benzeterek oluşturduğu bir karikatüre gülenler ve ona gülmeyenler hatta gülünmesine karşı çıkanlar arasında biz ve onlar ayrımı oluşmuştur. Henry Bergson’un dediği gibi “gülenakıl/kişi diğer akıllarla/kişilerle ilişkili olmalıdır.” Bu da gülme davranışına politik manada yaşanan kutuplaşmanın nasıl oluştuğuna ışık tutma imkanı verir . Kutuplaşma alanında gülen ve gülünen taraf arasında çeşitli sürtüşmeler cereyan eder.

Üstünlük kuramının yansıması ise birçok şekilde görülebilir. Gülen kişi yüzünü otoriteye döndüğünde onun gücünü zayıflatma, hafife alma potansiyeline de sahiptir. Bunun nedeni ise gülmenin gülen kişiye yaşattığı üstünlük hissidir, bu his de bir bakıma “aşağılama”dır.Yani, Öküz Başlı Tanrı karşısında gülmek onları kutsalmevkisinden sıradan öküz düzeyine indirmek anlamına gelir (Avcı 2003). Onların otoritesini gülünebilecek bir şeye teslim ederek, yarattığı ve kurguladığı düzeni sarsan bir tutum sergiler. Öküz başlı tanrı ile ilgili metaforun bizleredüşündürdüğü bir başka konu ise karikatürize edilen kişinin gerçekte olduğu düşünülen ve komik hale düşmüş görüntüsüdür. John Morrell’e göre aradaki bu fark ve uyumsuzluk kişiyi güldürme gücüne de sahiptir. Aristo Retorik’te dinleyiciler arasında belli bir beklenti yaratıp sonra da onları beklenmedik bir şeyle vurmanın bir konuşmacı için iyi bir güldürme yolu olduğunu ifade eder (Morreall, 1997)

Yanlış alarm teorisinin sunduğu görüş ise siyasetin içinden okunması pek şaşırtıcı karşılanmayacaktır. Bu kuramın görüşünde kişinin gülüşünün çevresine verdiği mesajların öneminden bahsetmiştik. Yani bu bağlamda otoriteye gülen kişi “burada korkulacak bir şey yok, ciddiye alınacak bir şey yok” ifadesini de çevresine iletmiş olacaktır. Kişi otoritenin güçsüzlüğünü ve onun gücünden duyulması

gereken olası şüpheyi çevresine aktarmaktadır. Bunun sonucu olarak da kişi/kişiler otorite karşısında korkulacak bir şey yokmuşçasına hareket edecek alanı açma imkanı kazanır. Örneğin, siyasal eylemler ya da yürüyüşlerde güldürü yaratılması ve bunun ardından eylemlerin içinde bir gülmenin olması birçok hükümetin hareketini boşa çıkarmıştır. Yine bir misal olarak, eylemcilerin “oyuncak eylem” adlı bir tasarımla ortaya çıkmaları kendilerini terörist olarak adlandıranların söylemlerini boşa çıkartmış ve yanlış alarm teorisi açısından da bu güldürü yaratısı eylemlerin bir tehlike içermediğini, hükümetin korkutmak ve tehlikeli olarak algılanmasını sağlamakta başarısız olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak gülme davranışı çok kuramın bizlere öğrettiği gibi pek çok yöne sahiptir. Ama gülmekle ilgili en temel ifade onun bir grupta yapıldığıyla ve gülmenin yayılmaya ihtiyaç duymasıyla ilgilidir. Gülmenin yayılmaya ihtiyaç duyması siyasallaşmasında imkan vererek onu bir araç olarak kullanma fırsatı tanır. Hannah Arendt de otoriteyi zayıflatmanın en kesin yolunun kahkaha olduğunu ifade ederek gülmenin bir mücadele aracı olarak kullanımını desteklemiştir. Fransız devriminden sonra Fransız Parlamentosu’nda çeşitli kısıtlamalar getirilen gülme davranışı tarihte çeşitli engellerle karşılaşsa da hala insanları örgütlenme potansiyeline sahiptir. Gülme neredeyse örgütlenmeye kuruludur ve politik anlamda işlevi iskalansa da önemlidir.

## Kaynakça

- Anderson, B. (1993). *Hayalciemaatler: milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması*. Metis.
- Avcı, A. (2003). Toplumsal eleştiri söylemi olarak mizah ve gülmece. *BirikimDergisi*, 166, 80-96.
- Aydemir, A. (2014). Divanü Lügat-it- Türk'te 'Ağlamak' ve 'Gülmek'. *International Journal of Language Academy*, 247/259.
- Eco, U. (2010). *Gülünadı*. çev. Ş. Karadeniz. İstanbul: Can Yayıncılık.
- Morreall, J. (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak* (1 b.). (Ş. Soyer, Çev.) İstanbul: İris Yayıncılık.
- Ramachandran, V. S. (1998). The neurology and evolution of humor, laughter, and smiling: the false alarm theory. *Medical Hypotheses*, 351-354 .
- Smadja, E. (2013). *Gülmek*. (S. N. Arım, Çev.) İstanbul, Çağaloğlu, Türkiye: Bağlam Yayıncılık.
- Tek, Z. ve Bayraktar, T. (2015). *Begson'dan Mustafa Şekip'egülme*. Ankara: Aktif Düşünce Yayınları

